

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-352-13>

УДК: 336.14:352

JEL classification: H71

МАРКУС Віктор

ДННУ «Академія фінансового управління»

<https://orcid.org/0009-0004-7913-4489>

СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Економічна нестабільність посилила фінансові ризики та актуалізувала питання стійкості доходної бази місцевого самоврядування. У таких умовах структура доходів місцевих бюджетів і їх частка в доходах зведеного бюджету України набувають індикативного значення для оцінювання ступеня централізації публічних фінансів і зміни каналів фінансування власних та делегованих повноважень територіальних громад.

Методологічну основу дослідження становлять системний підхід і методи аналізу та синтезу, застосовані для структуризації доходів місцевих бюджетів за основними компонентами (податкові й неподаткові надходження, міжбюджетні трансферти). Використано статистичні методи й методи порівняння для оцінювання номінальної та реальної динаміки доходів у 2018-2025 рр. Реальні показники отримано шляхом дефлювання номінальних доходів за кумулятивним індексом споживчих цін (база 2018 р.), що дозволило відокремити інфляційно-ціновий ефект від фактичної зміни купівельної спроможності бюджетного ресурсу. Інформаційну базу сформовано на підставі даних Міністерства фінансів України.

Виявлено тенденцію до зменшення частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України – з 47,5% у 2018 р. до 17,3% у 2025 р., що узгоджується з посиленням концентрації ресурсів на центральному рівні, особливо під час пандемії та після початку російсько-української війни. Номінально сукупні доходи місцевих бюджетів зросли на 33,7% (2018-2025), однак після дефлювання їх реальний обсяг у 2025 р. становить близько 69,1% від рівня 2018 р. (реальне скорочення приблизно на 30,9%), із найглибшим просіданням у 2022 р. і частковим відновленням у 2023-2025 рр. Зафіксовано структурний зсув від трансфертно-орієнтованої моделі до моделі з домінуванням власних надходжень: частка податкових і неподаткових доходів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів зросла до 72,8% у 2025 р., тоді як частка трансфертів зменшилася до 26,1%. Власні доходи мають виразно податкоорієнтований характер із домінуванням ПДФО та чутливістю його динаміки до воєнно-інституційних рішень; неподаткові надходження є відносно невеликими й більш волатильними. Трансфертна компонента зазнала якісної трансформації: посилилася роль дотацій як інструмента вирівнювання й компенсації асиметричних територіальних втрат, тоді як субвенційний пакет звузився та став більш цільовим, із домінуванням освітньої субвенції та появою програм, пов'язаних із наслідками збройної агресії.

Доведено, що оцінювання доходів місцевих бюджетів без коригування на інфляцію призводить до переоцінювання реального зміцнення їх ресурсної спроможності: номінальне зростання у 2018-2025 рр. супроводжується істотним зниженням купівельної спроможності доходів. Виявлене зростання питомої ваги власних надходжень не слід трактувати як однозначний приріст фінансової автономії громад, оскільки воно може відображати одночасно й розвиток податкової бази, і перерозподіл ресурсів та зміну архітектури фінансування делегованих функцій у кризові періоди.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, економічна нестабільність, інфляція, дефлювання, податкові надходження, ПДФО, неподаткові доходи, міжбюджетні трансферти, дотації, субвенції, бюджетне вирівнювання

MARKUS Viktor

SESE «The Academy of Financial Management»

STRUCTURE AND DYNAMICS OF LOCAL BUDGET REVENUES IN CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

Economic instability has exacerbated fiscal risks and raised questions about the sustainability of local government revenue bases. In such conditions, the structure of local budget revenues and their share in Ukraine's consolidated budget revenues become indicative of the degree of centralization of public finances and changes in the channels of financing for the own and delegated powers of territorial communities.

The methodological basis of the study is a systematic approach and methods of analysis and synthesis applied to structure local budget revenues by main components (tax and non-tax revenues, interbudgetary transfers, other revenues). Statistical and comparative methods were used to assess the nominal and real dynamics of revenues in 2018-2025. Real indicators were obtained by deflating nominal revenues by the cumulative consumer price index (base 2018), which made it possible to separate the inflationary and price effect from the actual change in the purchasing power of budget resources. The information base was formed on the basis of data from the Ministry of Finance of Ukraine.

A trend has been identified towards a decrease in the share of local budget revenues in the consolidated budget of Ukraine – from 47.5% in 2018 to 17.3% in 2025, which is consistent with the increased concentration of resources at the central level, especially during the pandemic and after the start of the full-scale Russian-Ukrainian war. In nominal terms, the total revenues of local budgets increased by 33.7% (2018-2025), but after deflation, their real volume in 2025 is about 69.1% of the 2018 level (a real reduction of about 30.9%), with the deepest decline in 2022 and a partial recovery in 2023-2025. There has been a structural shift from a transfer-oriented model to a model dominated by own revenues: the share of tax and non-tax revenues in total local budget revenues increased to 72.8% in 2025, while the share of transfers decreased to 26.1%. Own revenues are clearly tax-oriented, with a predominance of personal income tax and its dynamics sensitive to military and institutional decisions; non-tax revenues are relatively small and more volatile. The transfer component has undergone a qualitative transformation: the role of subsidies as an instrument for equalizing and compensating for asymmetric territorial losses has increased, while the subsidy package has narrowed and become more targeted, with a predominance of educational subsidies and the emergence of programs related to the consequences of armed aggression. It has been proven that assessing local budget revenues without adjusting for inflation leads to an overestimation of the real strengthening of their resource capacity: nominal growth in 2018-2025 is accompanied by a significant

decline in the purchasing power of revenues. The identified growth in the share of own revenues should not be interpreted as an unambiguous increase in the financial autonomy of communities, as it may reflect both the development of the tax base and the redistribution of resources and changes in the architecture of financing delegated functions in times of crisis.

Keywords: local budgets, local budget revenues, economic instability, inflation, deflation, tax revenues, personal income tax, non-tax revenues, interbudgetary transfers, grants, subsidies, budget equalization

Стаття надійшла до редакції / Received 17.02.2026
Прийнята до друку / Accepted 19.03.2026
Опубліковано / Published 31.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Маркуч Віктор

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Місцеві бюджети є ключовою ланкою публічних фінансів, оскільки саме на рівні територіальних громад концентрується значна частина видатків, що безпосередньо визначають якість повсякденних суспільних послуг – утримання й розвитку інфраструктури, забезпечення житлово-комунального господарства, фінансування закладів освіти та охорони здоров'я, соціальної підтримки, місцевого транспорту, благоустрою та безпеки. В умовах дворівневого устрою бюджетної системи ефективність державної фінансової політики значною мірою залежить від того, наскільки збалансованими є міжбюджетні відносини та наскільки достатніми й передбачуваними виступають фінансові ресурси місцевого самоврядування для реалізації власних і делегованих повноважень.

Актуальність запропонованого дослідження посилюється тим, що місцеві фінанси в Україні функціонують у середовищі тривалої економічної нестабільності, яка проявляється через високі макрофінансові ризики, коливання податкової бази, інфляційний тиск на видатки, структурні зміни на ринку праці та нерівномірність економічної активності між регіонами. Додатковим чинником нестійкості стали воєнні виклики. За таких умов питання структури та динаміки місцевих бюджетів набуває не лише описового, а й прикладного значення – як індикатор фінансової спроможності громад і як інструмент оцінювання стійкості системи міжбюджетного регулювання.

У вітчизняній практиці бюджетного управління увага часто зосереджується на показниках державного бюджету та загальнонаціональних фінансових параметрах, тоді як місцеві бюджети розглядають переважно як другорядний рівень, залежний від рішень центру. Водночас саме на місцевому рівні найбільш відчутними стають наслідки нестабільності: волатильність податкових надходжень, зміна частки власних доходів, зростання ролі міжбюджетних трансфертів, а також трансформація видаткових пріоритетів на користь невідкладних потреб. Це створює методологічну потребу комплексного аналізу доходної та видаткової структури місцевих бюджетів у динаміці, із виокремленням тих компонентів, які забезпечують автономність громад, і тих, що формують залежність від зовнішнього фінансування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасна наукова література щодо формування доходів місцевих бюджетів в умовах економічної нестабільності концентрується на трьох взаємопов'язаних вузлах: інституційній архітектурі фіскальної децентралізації та міжбюджетних відносинах; трансформації джерел власних доходів і ролі ключових податків у бюджетній спроможності громад; стійкості місцевих фінансів до екзогенних шоків та змін у конфігурації міжбюджетних трансфертів.

На рівні методологічних підходів міжнародні організації виходять із того, що результативність децентралізації визначається узгодженістю між видатковими повноваженнями та дохідними джерелами, прозорими правилами бюджетного вирівнювання, а також наявністю фіскальних обмежень і запобіжників. Зокрема, аналітичні матеріали Міжнародного валютного фонду акцентують взаємозв'язок побудови системи міжурядових трансфертів із циклічністю доходів місцевого рівня та ризиками проциклічної бюджетної поведінки за недостатньої податкової автономії [1]. Водночас дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку у сфері міжбюджетних відносин засвідчують, що децентралізація здатна підтримувати економічне зростання за умови збалансованого розподілу податкових повноважень і відповідальності; за слабких механізмів вирівнювання зростає ймовірність посилення територіальної асиметрії [2]. Для України відповідний рамковий контекст доповнюють огляди Світового банку, у яких увагу зосереджено на якості міжбюджетного регулювання, передбачуваності трансфертів і ролі місцевих бюджетів у фінансуванні базових суспільних послуг [3].

Український масив досліджень здебільшого зосереджений на прикладних наслідках бюджетної реформи для фінансової спроможності територіальних громад та еволюції структури власних доходів місцевих бюджетів. Праці І. Луїної [4; 5], а також дослідження з проблематики бюджетного планування і фінансового контролю на місцевому рівні (О. Вацлавський, О. Жихор, О. Кириленко та ін. [6; 7]) формують теоретико-прикладний дискурс щодо змісту фінансової автономії, умов закріплення дохідних джерел і можливостей диверсифікації дохідної бази в межах міжбюджетних відносин. Емпіричні результати реформи систематизовано в роботах І. Сторонянської, Л. Бенювської та ін. [8; 9], де узагальнено цілі адміністративно-фінансової децентралізації, охарактеризовано підсумки її етапів та окреслено ризики незбалансованості між

видатковими зобов'язаннями й податковим потенціалом окремих територій. Окремий пласт літератури присвячено структурі доходів і ролі податкових надходжень: у цих працях показано підвищення значущості податку на доходи фізичних осіб і місцевих податків у формуванні ресурсної бази громад, а також залежність рівня бюджетної автономії від податкоспроможності територій (А. Вдовічен, А. Семенець, Д. Тюріна, Н. Трусова та ін. [10; 11; 12]). Паралельно розвиваються підходи до вимірювання фінансової самостійності місцевих бюджетів та системи індикаторів для оцінювання автономії й стійкості доходів, що є методологічно важливим для коректної інтерпретації динаміки в різні макроекономічні фази (Л. Захаркіна, А. Кузнецова, І. Сторонянська та ін. [13; 14]). Окремий напрям сучасних публікацій пов'язаний із впливом екзогенних шоків, зокрема пандемії та війни, на дохідну базу місцевого самоврядування (К. Бліщук, О. Піхоцька, Н. Симанич, П. Фугело та ін. [15; 16; 17; 18; 19]). Водночас комплексний аналіз адаптації доходів місцевих бюджетів у тривалій динаміці, із одночасним урахуванням номінальних і реальних змін та структурних зрушень у складі податкових надходжень, залишається недостатньо систематизованим, що й зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає в дослідженні структури та динаміки доходів місцевих бюджетів України в умовах економічної нестабільності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансова самостійність місцевого самоврядування є базовою передумовою інституційної спроможності територіальних громад та ефективності надання публічних послуг на місцях. Її зміст полягає не лише у формальній наявності власних бюджетних повноважень, а й у реальній здатності органів місцевого самоврядування стабільно формувати дохідну базу, планувати видатки та нести відповідальність за пріоритети розвитку територій. У цьому сенсі ключовим критерієм фінансової автономії виступає частка власних доходів у загальному обсязі ресурсів місцевого бюджету, передбачуваність міжбюджетних трансфертів, а також ступінь гнучкості у використанні коштів для реалізації як власних, так і делегованих повноважень. Для України зазначена проблематика має особливу актуальність з огляду на багаторічну економічну нестабільність, що ускладнює відтворення місцевої податкової бази, підвищує ризики «проциклічності» бюджетних рішень і збільшує навантаження на видаткову частину. Водночас повномасштабна війна на території країни радикально посилила уразливість місцевих бюджетів: руйнування виробничих і транспортних потужностей, скорочення зайнятості в окремих громадах, масові міграційні переміщення населення та бізнесу, а також розрив усталених логістичних ланцюгів призвели до нерівномірних втрат доходів і загострення територіальних дисбалансів. У прифронтових і тимчасово окупованих (або деокупованих) громадах спад економічної активності має довготривалий характер, тоді як у приймаючих громадах зростає попит на соціальні, житлово-комунальні та інфраструктурні послуги, що потребує додаткових бюджетних ресурсів. За таких умов питання, наскільки інституційні зміни та бюджетна політика останніх років сприяли зміцненню фінансової самостійності місцевих бюджетів, набуває прикладного значення.

З огляду на зазначене доцільно перейти до емпіричного аналізу структури доходів місцевих бюджетів у динаміці, що дозволяє:

- ідентифікувати співвідношення власних і залучених ресурсів;
- охарактеризувати роль податкових і неподаткових надходжень у формуванні бюджетної спроможності громад;
- оцінити трансфертну складову як механізм вирівнювання та як потенційний фактор залежності місцевих громад від центру;
- простежити, як російсько-українська війна і пов'язані з нею структурні зрушення впливають на фінансову спроможність громад.

Для коректного макрофіскального аналізу доцільно зіставити доходи місцевих бюджетів із доходами зведеного бюджету України (табл. 1), оскільки частка місцевого рівня в агрегованому бюджетному ресурсі є індикатором ступеня централізації-децентралізації публічних фінансів в умовах економічної нестабільності.

Таблиця 1

Динаміка доходів зведеного та місцевих бюджетів в 2018-2025 рр., млрд. грн.*

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Зведений бюджет	1184,27	1289,77	1376,66	1662,24	2196,27	3104,3	3587,78	4337,97
Місцеві бюджети	562,41	560,52	471,47	580,69	555,09	652,6	679,53	751,93

*Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [20; 21]

Як свідчать дані таблиці 1, у 2018-2025 рр. частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету знизилася з 47,5% у 2018 р. до 17,3% у 2025 р. (-30,2 в.п.), причому найбільші структурні зсуви припали на 2020 р. (34,2%, -9,3 в.п. до 2019 р.) – початок пандемії COVID-19 та 2022 р. (25,3%, -9,6 в.п. до 2021 р.) – початок повномасштабної російсько-української війни. Паралельно співвідношення доходів зведеного бюджету до доходів місцевих бюджетів зросло з 2,1 раза у 2018 р. до 5,8 раза у 2025 р., що узгоджується з посиленням концентрації ресурсів на центральному рівні під впливом пандемійного та воєнного шоків. Водночас показник має індикативний характер з огляду на наявність міжбюджетних трансфертів у доходах різних рівнів, однак він чітко фіксує напрям зміни «ваги» місцевого рівня в бюджетній системі України.

Деталізацію структури доходів місцевих бюджетів, включно з розподілом між податковими надходженнями, неподатковими доходами, доходами від операцій з капіталом та міжбюджетними трансфертами, систематизовано в таблиці 2. Така логіка подання матеріалу забезпечує цілісне бачення фінансової бази місцевого самоврядування та створює основу для подальшого аналізу динаміки – зокрема оцінювання змін у частці трансфертів під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників та виявлення структурних диспропорцій у власній дохідній базі громад.

Таблиця 2

Динаміка доходів місцевих бюджетів в 2018-2025 рр., млрд. грн.

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Податкові та неподаткові надходження	260,53	296,64	306,97	373,81	415,46	471,04	484,69	547,52
Трансферти	298,93	260,3	160,17	202,73	136,75	177,38	187,93	196,07
Інше (доходи від операцій з капіталом; від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ; цільові фонди)	2,9	3,56	4,25	4,06	2,83	4,16	6,88	8,25
Разом	562,41	560,52	471,47	580,69	555,09	652,6	679,53	751,93

*Джерело: складено автором на основі даних Державного веб-порталу «Open budget» Міністерства фінансів України [20]

Наведені в таблиці 2 показники характеризують номінальну динаміку доходів місцевих бюджетів у 2018-2025 рр. та дозволяють простежити як загальну тенденцію, так і структурні зрушення між власними ресурсами та трансфертним фінансуванням. Сукупний обсяг доходів в цілому зріс із 562,41 млрд. грн. у 2018 р. до 751,93 млрд. грн. у 2025 р. (приріст +33,7%), однак зростання було нерівномірним та відображало фазові шоки економічної нестабільності. Ключовою тенденцією аналізованого періоду стало посилення ролі податкових і неподаткових надходжень як бази фінансової спроможності громад. Їхній обсяг за 2018-2025 рр. збільшився з 260,53 до 547,52 млрд. грн. (понад у 2,1 раза), а частка у загальних доходах підвищилася з 46,3% до 72,8%. Натомість міжбюджетні трансферти демонстрували спад: з 298,93 до 196,07 млрд. грн. (-34,4%), а їхня частка скоротилася з 53,2% до 26,1%. Таким робом, структура доходів упродовж 2018-2025 рр. змістилася від моделі з домінуванням трансфертів до моделі з переважанням власних надходжень, що можна інтерпретувати як зниження трансфертної залежності місцевих бюджетів у агрегованому вимірі. Водночас зменшення частки трансфертів доцільно трактувати обережно: воно може відображати не лише інституційне посилення власної дохідної бази громад, а й перерозподіл ресурсів на користь центру в умовах економічної нестабільності. Під час пандемії або війн держави, як правило, підсилюють централізоване фінансування пріоритетів загальнонаціонального масштабу, що звужує трансфертні потоки місцевим бюджетам і змінює архітектуру міжбюджетної підтримки.

Окремої уваги потребує період 2022-2025 рр., коли повномасштабна війна сформувала додаткові ризики для доходної бази громад через втрати економічного потенціалу окремих територій, міграційні переміщення, порушення логістики та зміну структури локальної економічної активності. У 2022 р. сукупні доходи зменшилися порівняно з 2021 р. (555,04 проти 580,60 млрд. грн.; -4,4%), причому зниження було зумовлене передусім скороченням трансфертів (-32,6% р/р) при одночасному зростанні податкових і неподаткових надходжень (+11,1% р/р). Надалі у 2023-2025 рр. спостерігається відновлювальна динаміка сукупних доходів (+17,6% у 2023 р.; +4,1% у 2024 р.; +10,7% у 2025 р.), що поєднується зі стабілізацією частки трансфертів у діапазоні 26-28% та збереженням домінування власних надходжень.

Доходи від операцій з капіталом, надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій і донорських установ, а також доходи цільових фондів протягом усього періоду формують незначну частку сукупних доходів місцевих бюджетів (орієнтовно 0,5-1,1%). Це означає, що зазначені джерела виконують допоміжну роль і не визначають загальну динаміку ресурсної бази громад, яка переважно залежить від податкових і неподаткових надходжень та міжбюджетних трансфертів.

Оскільки таблиця 2 відображає доходи місцевих бюджетів у поточних (номінальних) цінах, міжрічні порівняння без коригування можуть змішувати реальну зміну ресурсної бази з інфляційним приростом. Для виокремлення «кількісного» (реального) компоненту динаміки доцільно перейти до порівнянних цін, дефлювавши номінальні показники за кумулятивним індексом споживчих цін (ІСЦ) на основі річних темпів інфляції (ІСЦ-100), які застосовано нами для побудови дефлятора відносно базового 2018 року (табл. 3).

Таблиця 3

Індекс споживчих цін та кумулятивний дефлятор для приведення доходів місцевих бюджетів до порівнянних цін (база 2018=1), 2018-2025 рр.

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ІСЦ (груд./груд.), %	–	104,1	105,0	110,0	126,6	105,1	112,0	108,0
Кумулятивний дефлятор (2018=1)	1,0000	1,0410	1,0931	1,2024	1,5222	1,5998	1,7918	1,9351

*Джерело: складено та розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України [22]

Порівняння номінальної та реальної динаміки доходів місцевих бюджетів свідчить, що зафіксоване у таблиці 2 зростання у гривневому вимірі істотно пояснюється інфляційно-ціновим чинником. Так, у номінальному вираженні сукупні доходи показали приріст на 33,7%. Однак після дефлювання за кумулятивним ІСЦ та приведення показників до порівнянних цін 2018 року сукупний обсяг доходів у 2025 р. становить 388,57 млрд. грн., тобто лише 69,1% від рівня 2018 р., що відповідає реальному зниженню приблизно на 30,9%. Це означає, що за умов підвищеної інфляції та воєнної економіки номінальне розширення доходів не трансформується у пропорційне зростання реальної ресурсної спроможності місцевих бюджетів (табл. 4).

Таблиця 4

Доходи місцевих бюджетів у порівнянних цінах 2018 року (дефлювання за ІСЦ), млрд. грн.

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Податкові та неподаткові надходження (реал.)	260,53	284,96	280,84	310,90	272,94	294,43	270,51	282,94
Трансферти (реал.)	298,93	250,05	146,53	168,61	89,84	110,88	104,88	101,32
Інше (доходи від операцій з капіталом; від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ; цільові фонди) (реал.)	2,90	3,42	3,89	3,38	1,86	2,60	3,84	4,26
Разом (реал.)	562,41	538,44	431,33	482,96	364,67	407,92	379,25	388,57

*Джерело: розраховано автором

Найвиразніший розрив між номінальними і реальними оцінками припадає на 2022 рік: на тлі повномасштабної війни та різкого інфляційного прискорення сукупні доходи у порівнянних цінах знизилися до 364,67 млрд. грн., що є мінімальним значенням за весь аналізований період. Подальша динаміка має характер часткового відновлення – у 2023 р. реальні доходи підвищилися до 407,92 млрд. грн., однак у 2024-2025 рр. вони знову коливаються на нижчому рівні (379,25-388,57 млрд. грн.), що відображає комбінований вплив воєнних шоків, структурних змін у локальній економічній базі та тривалого інфляційного тиску на бюджетні ресурси. Слід акцентувати увагу на тому, що в кризові роки інфляційний чинник виконує роль «прихованого секвестру»: навіть за номінальної стабілізації або зростання гривневих надходжень реальна купівельна спроможність бюджетних ресурсів може скорочуватися, що загострює проблему виконання видаткових зобов'язань на місцевому рівні.

Дефлювання за ІСЦ дає змогу точніше оцінити структурні зрушення в доходах місцевих бюджетів. Зокрема, у реальному вимірі податкові та неподаткові надходження у 2025 р. становлять 282,94 млрд. грн., що лише на 8,6% перевищує рівень 2018 р.; отже, реальне зміцнення власної дохідної бази є помірним і суттєво відрізняється від «кратної» динаміки, яку демонструють номінальні показники. Натомість міжбюджетні трансферти у порівнянних цінах скоротилися з 298,93 до 101,32 млрд. грн. (приблизно –66,1%), що фактично виступає головним чинником зменшення реальної сукупної ресурсної бази місцевих бюджетів. Доходи від операцій з капіталом, надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій і донорських установ, а також доходи цільових фондів у реальних цінах зросли, однак через невелику питому вагу вони не мають визначального впливу на загальну динаміку доходів місцевих бюджетів.

Продовжуючи наше дослідження слід акцентувати увагу на тому, що власні доходи є центральним елементом фінансової автономії місцевих бюджетів, оскільки саме вони формують стійку дохідну базу, з якою органи місцевого самоврядування можуть пов'язувати середньострокове планування, управління видатковими зобов'язаннями та реалізацію місцевих програм розвитку. У фаховій літературі наголошується, що зростання питомої ваги власних надходжень у структурі ресурсів місцевих бюджетів знижує вертикальний фіскальний дисбаланс і посилює відповідальність громад за параметри місцевого економічного відтворення – зайнятість, підприємницьку активність, інвестиційну привабливість і якість публічних послуг [1; 2; 3; 23]. У науково-практичній площині доцільно виходити з того, що «власні доходи» місцевих бюджетів мають передусім економічний, а не лише формально-класифікаційний зміст. За своєю природою це надходження, які мобілізуються на базі рішень органів місцевого самоврядування та відображають їхню спроможність впливати на формування дохідної бази території. Власні доходи є територіально локалізованими, залежать від

функціональної діяльності місцевої влади та характеризуються керованістю процедур справляння, що забезпечує можливість спрямування коштів на програми і заходи відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку громад. З позиції функціонального призначення їх доцільно трактувати як кошти, що повністю належать місцевим бюджетам і зараховуються до них у фіксованому порядку, не надходячи до бюджетів вищого рівня та, що є принциповим для оцінювання фіскальної автономії, не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів [24; 25]. Саме така операціоналізація є релевантною для оцінювання фіскальної автономії, оскільки трансферти, навіть будучи важливим інструментом вирівнювання, відображають переважно механізм перерозподілу ресурсів, а не власний доходний потенціал. З огляду на це подальший аналіз доходів місцевих бюджетів доцільно доповнити розглядом структури власних надходжень, насамперед співвідношення податкових і неподаткових доходів. Відповідні показники систематизовано в таблицях 5 та 6, що створює підґрунтя для оцінювання динаміки доходів і структурних зрушень у 2018-2025 рр. в умовах економічної нестабільності.

Таблиця 5

Динаміка податкових доходів місцевих бюджетів в 2018-2025 рр., млрд. грн.

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Податок на доходи фізичних осіб	138,15	165,5	177,82	212,23	272,24	289,39	257,53	300,34
Податок на прибуток підприємств	9,3	10,23	9,77	16,09	13,51	15,45	27,91	23,63
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4,82	5,27	4,63	8,56	8,74	5,98	6,52	6,58
Внутрішні податки на товари та послуги (акцизні податки)	13,79	13,71	15,54	17,84	13,08	22,39	27,83	37,05
Податок на майно	31,27	37,99	37,43	43,23	36,79	43,82	50,23	58,33
Єдиний податок	29,56	35,27	38,03	46,28	47,22	55,8	69,12	76,41
Екологічний податок	2,14	2,23	2,09	2,07	1,57	1,29	1,47	1,57
Інші податки	3,5	0,34	0,26	0,41	0,31	0,42	0,48	0,61
Разом	232,53	270,54	285,57	346,71	393,46	434,54	441,09	504,52

*Джерело: складено автором на основі даних Державного веб-порталу «Open budget» Міністерства фінансів України [20]

Дані таблиці 5 фіксують стійке нарощення податкових надходжень місцевих бюджетів у номінальному вимірі: з 232,53 млрд. грн. у 2018 р. до 504,52 млрд. грн. у 2025 р. (понад у 2,2 раза). Вирішальним джерелом податкових доходів упродовж усього аналізованого періоду залишається податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – його частка є стабільно домінуючою (близько 59-60% у складі податкових надходжень), а обсяг зріс з 138,15 до 300,34 млрд. грн. Додатково динаміка ПДФО у 2022-2024 рр. відображає воєнно-інституційний фактор. У 2022-2023 рр. зростання надходжень ПДФО ми пов'язуємо зі збільшенням чисельності військовослужбовців і масштабів їх грошового забезпечення. Якщо у 2021 р. частка ПДФО з доходів військовослужбовців у загальному обсязі надходження податку становила 6,3%, то у 2022 р. – 30,7%, у 2023 р. – 37,1%. Падіння обсягів надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у 2024 р. зумовлена вилученням ПДФО з доходів військовослужбовців як джерела доходів місцевих бюджетів до державного бюджету [15, с. 338]. Вагомими складовими податкової бази громад є також єдиний податок (з 29,56 до 76,41 млрд. грн.) і податок на майно (з 31,27 до 58,33 млрд. грн.), що відображає роль малого бізнесу та майнової бази як відносно стабільних джерел місцевих доходів.

Динаміка акцизних податків є більш хвилювальною, водночас загалом демонструє посилення (з 13,79 до 37,05 млрд. грн.), з помітним провалом у 2022 р. і подальшим відновленням. В умовах повномасштабної війни держава змушена була оперативним чином коригувати податкові та регуляторні інструменти, щоб стабілізувати економічні процеси й забезпечити пріоритетні потреби оборони, зокрема безперебійне постачання пального для армії. Одним із таких антикризових рішень стало тимчасове встановлення у березні 2022 р. нульової ставки акцизного податку на пальне [26], що фактично призвело до зникнення відповідних надходжень до місцевих бюджетів. Із відновленням справляння акцизу з 1 липня 2023 р. податкова база за цим джерелом знову запрацювала, унаслідок чого надходження місцевих бюджетів від акцизу на пальне почали зростати.

Порівняно невелику, але зростаючу вагу має податок на прибуток підприємств (номінальне підвищення з 9,30 до 23,63 млрд. грн.), тоді як рентна плата і екологічний податок зберігають допоміжний характер, причому екологічний податок демонструє зниження питомої ваги. Амплітуда надходжень податку на прибуток у 2022-2024 рр. пояснюється поєднанням реального економічного шоку та змін у режимах оподаткування, коли в кризовий момент частина підприємств переходила на спрощені механізми оподаткування, зменшуючи базу податку на прибуток. Відчутніше зростання у 2024 р. узгоджується з поступовою нормалізацією режимів оподаткування та адаптацією бізнесу до умов воєнного часу.

Неподаткові надходження є значно меншими за податкові та характеризуються вищою волатильністю. За 2018-2025 рр. їх загальний обсяг збільшився з 28,0 до 43,0 млрд. грн. (+53,6%), однак динаміка надходжень була нерівномірною: спад у 2019-2020 рр. (до 21,4 млрд. грн. у 2020 р.), зниження у 2022 р. (до 22,0 млрд. грн.) і різке зростання у 2023-2024 рр. (до 36,5 та 43,6 млрд. грн. відповідно). Структурно ядром неподаткових доходів виступають власні надходження бюджетних установ, які формують близько 68-73% доходів і визначають основну амплітуду коливань (особливо помітне зростання у 2023-2024 рр.).

Адміністративні збори та платежі є другим за значущістю компонентом (переважно 14-16%), демонструючи поступове збільшення до 6,34 млрд. грн. у 2025 р. Натомість доходи від власності та підприємницької діяльності залишаються відносно стабільними на низькому рівні (приблизно 1,3-1,9 млрд. грн.).

Таблиця 6

Динаміка неподаткових доходів місцевих бюджетів в 2018-2025 рр., млрд. грн.

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Доходи від власності та підприємницької діяльності	1,86	1,63	1,57	1,67	1,31	1,77	1,66	1,9
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	4,58	4,64	4,117	4,8	4,27	5,29	5,99	6,34
Власні надходження бюджетних установ	19,17	17,47	13,2	18,89	15,26	27,47	31,77	31,33
Інші неподаткові надходження	2,39	2,35	2,55	1,81	1,19	1,96	4,16	3,5
Разом	28	26,1	21,4	27,1	22	36,5	43,6	43

*Джерело: складено автором на основі даних Державного веб-порталу «Open budget» Міністерства фінансів України [20]

Сукупність власних ресурсів місцевих бюджетів у 2018-2025 рр. має виразно податкоорієнтовану структуру: частка податкових надходжень у сумі податкових і неподаткових доходів коливалася в межах приблизно 89-95% (у 2025 р. – близько 92%), тоді як неподаткові надходження забезпечували 5-11%. Це означає, що динаміка власної доходної бази громад у переважній мірі визначається еволюцією податкової бази (насамперед ПДФО, єдиного податку та податку на майно), тоді як неподаткові джерела виконують допоміжну функцію й водночас є більш чутливими до короткострокових коливань.

Коригування на інфляцію змінює інтерпретацію масштабів зростання: у порівнянних цінах 2018 року податкові доходи у 2025 р. становлять близько 260,72 млрд. грн. проти 232,53 млрд. грн. у 2018 р. (реально +12,1%), тоді як неподаткові – близько 22,22 млрд. грн. проти 28,00 млрд. грн. (реально –20,6%). У підсумку сукупні податкові та неподаткові надходження в реальному вимірі зросли помірно – з 260,53 до 282,94 млрд. грн. (реально +8,6%), із піком у 2021 р. та спадом у 2022 р., що узгоджується з макроекономічними й воєнними шоками аналізованого періоду.

Особливу аналітичну цінність у структурі доходів місцевих бюджетів України становлять міжбюджетні трансферти як інструмент вертикального перерозподілу та фінансового вирівнювання, що забезпечує узгодження видаткових потреб територіальних громад із їхньою податковою спроможністю. У практиці бюджетного аналізу доцільно виокремлювати дві функціонально різні групи трансфертів: дотації та субвенції. Згідно ч. 1 ст. 96 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р. № 2456-VI дотації включають: базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); додаткові дотації. На відміну від дотацій субвенції є міжбюджетними трансфертами для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції [27]. Субвенції підвищують керованість бюджетних потоків, але водночас обмежують гнучкість у прийнятті місцевих бюджетних рішень. В умовах повномасштабної війни на території України роль і конфігурація трансфертів набувають додаткової ваги: посилюється потреба у компенсації нерівномірних втрат доходної бази між громадами, зростає значення цільового фінансування пріоритетних видатків, а також підвищується чутливість місцевих бюджетів до змін параметрів міжбюджетного регулювання. Розподіл міжбюджетних трансфертів за основними складовими систематизовано в таблицях 7 та 8, що створює основу для оцінювання їхньої структури та динаміки у 2018-2025 рр.

Таблиця 7

Динаміка дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам в 2018-2025 рр., млрд. грн.

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Базова дотація	8,18	10,36	13,28	15,7	16,29	28,95	21,11	25,52
Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я	16,5	14,9	7,9	5,9	2,95	2,95	2,95	2,95
Додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації	-	-	-	-	-	17,15	28,18	19,86
Інші дотації	0,48	0,59	0,43	1,19	2,93	1,28	0,88	1,25
Разом	25,16	25,85	21,61	22,79	22,17	50,33	53,12	49,58

*Джерело: складено автором на основі даних Державного веб-порталу «Open budget» Міністерства фінансів України [20]

Дані таблиці 7 показують, що номінальний обсяг дотацій у 2018-2022 рр. характеризувався низькою амплітудою міжрічних коливань і загалом зменшився з 25,16 до 22,17 млрд. грн. (–11,9%). Натомість у 2023-

2025 рр. відбувся різкий стрибок: у 2023 р. – до 50,33 млрд. грн. (+127,0% до 2022 р.), у 2024 р. – до 53,12 млрд. грн. (+5,5% р/р), після чого у 2025 р. зафіксовано помірну корекцію до 49,58 млрд. грн. (-6,7% р/р). Така «двохфазна» траєкторія відповідає зміні режиму функціонування місцевих фінансів: від відносно передбачуваних параметрів міжбюджетного вирівнювання – до періоду, коли визначальними стали асиметричні територіальні втрати доходної бази та підвищення видаткового тиску, зумовлені повномасштабною війною.

Внутрішня структура дотацій упродовж 2018-2025 рр. суттєво трансформувалася. Передусім додаткова дотація на утримання закладів освіти та охорони здоров'я послідовно скоротилася з 16,50 млрд. грн. у 2018 р. до 2,95 млрд. грн. у 2022-2025 рр. (-82,1%). У прикладному вимірі це узгоджується з перенаштуванням каналів фінансування делегованих функцій, зокрема з переходом у сфері охорони здоров'я до моделі закупівлі медичних послуг у межах Програми медичних гарантій [28] (із поступовим зменшенням потреби в «субвенційній» логіці підтримки медичних видатків на місцевому рівні). Водночас базова дотація як інструмент горизонтального вирівнювання демонструє довгострокове підсилення: з 8,18 млрд. грн. у 2018 р. до 25,52 млрд. грн. у 2025 р. (+212%), із піком 28,95 млрд. грн. у 2023 р. (+253,9% до 2018 р.) та подальшим зниженням до рівня 2025 р. (-11,8% до піку 2023 р.). Економічно це відображає зростання потреби у вирівнювальному «амортизаторі» для громад із нижчою податкоспроможністю, а у воєнний період – необхідність компенсувати асиметричні шоки (релокацію економічної активності, зміну зайнятості, втрати активів, додаткові витрати на життєзабезпечення).

Починаючи з 2023 р. у складі дотацій сформувався новий цільовий компонент – дотація для деокупованих, тимчасово окупованих та інших територій, що зазнали негативного впливу внаслідок повномасштабної агресії РФ: 17,15 млрд. грн. у 2023 р., 28,18 млрд. грн. у 2024 р. (+64,3% р/р) і 19,86 млрд. грн. у 2025 р. (-29,5% р/р). Її поява [29] є реакцією на територіально диференційовану природу воєнного шоку: для частини громад ключовою проблемою стало тривале просідання доходів, тоді як для інших – різке зростання бюджетного навантаження через прийом ВПО та необхідність підтримувати розширений обсяг публічних послуг і інфраструктурних витрат.

Таблиця 8

Динаміка субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам в 2018-2025 рр., млрд. грн.

Показник \ Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Освітня субвенція	60,42	70,35	81,22	100,13	96,65	90,66	104,18	107,48
Субвенція на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю та ін.	51,75	54,89	-	-	-	-	-	-
Субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення та ін.	69,97	21,56	-	-	-	-	-	-
Медична субвенція	61,65	56,1	14,55	-	-	-	-	-
Субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах	11,53	14,67	22,17	25,75	7,38	16	-	0,45
Субвенція на погашення заборгованості з різниці в тарифах	-	-	-	22,03	-	-	-	-
Субвенція на забезпечення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану	-	-	-	-	6,1	-	-	-
Субвенція на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб та ін.	-	-	-	-	-	3,64	5,67	-
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії	-	-	-	-	-	3,42	5,4	1,12
Субвенція на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених пунктами 2-5 частини першої ст. 10-1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та ін.	-	-	-	-	-	1,74	4,14	6,47
Субвенція на реалізацію публічного інвестиційного проекту на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту (облаштування укриттів)	-	-	-	-	-	1,1	1,28	4,23
Субвенція на здійснення доплат педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти	-	-	-	-	-	-	-	10,56
Інші субвенції	18,45	16,87	20,61	32,02	4,45	10,49	14,13	16,18
Разом	273,77	234,44	138,55	179,93	114,58	127,05	134,8	146,49

*Джерело: складено автором на основі даних Державного веб-порталу «Open budget» Міністерства фінансів України [20]

Переходячи до аналізу субвенцій, слід відзначити, що їхній обсяг у номінальному вимірі скоротився з 273,77 млрд. грн. у 2018 р. до 146,49 млрд. грн. у 2025 р. (–46,5%). Уже у 2019 р. сукупний обсяг зменшився до 234,44 млрд. грн. (–14,4% до 2018 р.), а ключовий перелом припав на 2020 р., коли субвенції скоротилися до 138,55 млрд. грн. (–40,9% до 2019 р.). У подальшому спостерігається нерівномірне відновлення: у 2021 р. – 179,93 млрд. грн. (+29,9% до 2020 р.), у 2022 р. – 114,58 млрд. грн. (–36,3% до 2021 р.), у 2023-2025 рр. – поступове зростання до 127,05 млрд. грн. (+10,9% до 2022 р.), 134,80 млрд. грн. (+6,1% до 2023 р.) та 146,49 млрд. грн. (+8,7% до 2024 р.). Наведена динаміка є логічною з огляду на зміну архітектури державної підтримки та каналів фінансування делегованих функцій: у 2018-2019 рр. значну частку субвенційного ресурсу формували трансферти соціального спрямування та медична субвенція, тоді як із 2020 р. їх роль різко знизилася внаслідок переформатування механізмів соціальної підтримки (зокрема монетизації житлових субсидій) і переходу в охороні здоров'я до Програми медичних гарантій із фінансуванням через Національну службу здоров'я України, що зменшило роль місцевих бюджетів як «транзитної ланки» для медичних потоків. Зазначені процеси чітко фіксуються у структурних пропорціях: субвенція на пільги та житлові субсидії зменшилася з 69,97 млрд. грн. у 2018 р. до 21,56 млрд. грн. у 2019 р. (–69,2%); медична субвенція скоротилася з 61,65 до 56,10 млрд. грн. у 2019 р. (–9,0%), а у 2020 р. – до 14,55 млрд. грн. (–74,1% до 2019 р.); субвенція на допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим та іншим категоріям зросла з 51,75 до 54,89 млрд. грн. у 2019 р. (+6,1%), однак надалі не фігурує як складова субвенційного пакета місцевих бюджетів.

На цьому тлі освітня субвенція стала домінуючою: її обсяг зріс із 60,42 млрд. грн. у 2018 р. до 107,48 млрд. грн. у 2025 р. (+77,9%), причому у 2018-2021 рр. зростання було особливо виразним (до 100,13 млрд. грн. у 2021 р., +65,7% до 2018 р.). Відповідно зросла і її питома вага в загальній сумі субвенцій – з 22,1% у 2018 р. до 73,4% у 2025 р., тобто в міру «виведення» частини соціальних і медичних потоків із субвенційного механізму саме освіта зберегла роль базового та відносно передбачуваного каналу цільового державного фінансування територіальних громад.

Водночас низка субвенцій має виразно проєктно-інвестиційну або антикризову природу, що й зумовлює їх дискретність у часі та чутливість до пріоритетів бюджетної політики в умовах війни. Показовою є субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання доріг місцевого значення: у 2018-2021 рр. вона зросла з 11,53 до 25,75 млрд. грн. (+123,4%), у 2022 р. різко скоротилася до 7,38 млрд. грн. (–71,4% до 2021 р.), у 2023 р. частково відновилася до 16,00 млрд. грн. (+116,8% до 2022 р.), у 2024 р. не відображається, а у 2025 р. фіксується лише 0,45 млрд. грн. (–97,2% до 2023 р.). Такий профіль узгоджується з тим, що у воєнний період капітальні інфраструктурні програми переорієнтовуються, централізуються або заміщуються інструментами невідкладного відновлення та забезпечення безперервності функціонування критичної інфраструктури. Окремим разовим компенсатором виступила субвенція на погашення заборгованості з різниці в тарифах (22,03 млрд. грн. у 2021 р.; близько 12,2% загального обсягу субвенцій того року), що відображає потребу локалізувати фінансові розриви у секторі ЖКГ, спричинені накопиченням тарифних дисбалансів. Важливо також, що у 2023-2025 рр. у складі субвенцій посилюється блок цільових інструментів, прямо пов'язаних із наслідками збройної агресії: запроваджується субвенція на реалізацію проєктів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії (у 2023 р. її обсяг становив 3,42 млрд. грн., у 2024 р. зріс до 5,40 млрд. грн. (+57,9%), тоді як у 2025 р. скоротився до 1,12 млрд. грн. (–79,3%); зростає субвенція на компенсації для окремих категорій ветеранів та їх сімей (з 1,74 млрд. грн. у 2023 р. до 6,47 млрд. грн. у 2025 р.; +271,8%), додається субвенція на доплати педагогічним працівникам (10,56 млрд. грн. у 2025 р.), що узгоджується з фіскальною необхідністю підтримання кадрової стійкості базових публічних сервісів в умовах тривалих воєнних ризиків; з'являється субвенція на облаштування укриттів у закладах загальної середньої освіти (1,10 млрд. грн. у 2023 р.; 1,28 млрд. грн. у 2024 р., +16,4%; 4,23 млрд. грн. у 2025 р., +230,5% до 2024 р.).

Співставлення дотацій і субвенцій показує, що субвенції упродовж усього періоду залишалися більшими за обсягом, однак їх відносна роль зменшилася, тоді як значущість дотацій – зросла. У 2018 р. субвенції перевищували дотації приблизно у 10,9 раза (273,77 проти 25,16 млрд. грн.), тоді як у 2025 р. – уже лише у 3 раза (146,49 проти 49,58 млрд. грн.). Це відображає структурний зсув від багатокomпонентної «мирної» моделі субвенцій 2018-2019 рр. до моделі, у якій ядром є освітня субвенція, а додаткові елементи мають кризовий або відновлювальний характер; дотації ж у 2023-2025 рр. набули більшої ваги як гнучкіший інструмент підтримання бюджетної збалансованості та вирівнювання в умовах асиметричних територіальних шоків, спричинених війною. Аналіз засвідчив зміну функціональної ролі держави у міжбюджетних відносинах: поряд із «донорською» функцією посилилася регуляторна компонента, коли через перегляд правил, каналів і параметрів трансфертів держава концентрує ресурси на пріоритетних напрямках і водночас перерозподіляє ризики між рівнями бюджетної системи. У такій логіці скорочення субвенцій і зростання ваги дотацій у воєнний період відображають перехід від переважно програмно-цільової моделі підтримки до моделі швидкого вирівнювання й компенсації асиметричних територіальних втрат.

Якщо ж оцінювати дотації та субвенції у реальному вимірі, тобто з урахуванням дефляції за кумулятивним ІСЦ, то інтерпретація їхньої динаміки суттєво змінюється: номінальні прирости та скорочення значною мірою відображають ціновий фактор, тоді як дефльовані показники характеризують фактичну купівельну спроможність трансфертних потоків. Сукупні дотації в порівнянних цінах 2018 року знизилися з

25,16 млрд. грн. у 2018 р. до 14,56 млрд. грн. у 2022 р. (-42,1%), у 2023 р. зросли до 31,46 млрд. грн. (+116,1% до 2022 р.), однак у 2025 р. становили близько 25,62 млрд. грн. (+1,8% до 2018 р.). Отже, попри різку «воєнну» реконфігурацію інструментів підтримки, у підсумку дотації в реальних цінах компенсують попереднє просідання і виходять на рівень, співставний із 2018 р. Натомість субвенції у реальних цінах скоротилися значно глибше: з 273,77 млрд. грн. у 2018 р. до близько 75,70 млрд. грн. у 2025 р. (-72,4%). Це означає, що в умовах високої інфляції та воєнної економіки номінальні гривневі обсяги не дають достатньої основи для висновків про реальну фінансову спроможність територіальних громад, а міжчасові порівняння дотацій і субвенцій доцільно здійснювати саме за дефльованими показниками, які відображають реальну купівельну спроможність відповідних бюджетних ресурсів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений аналіз доходів місцевих бюджетів України у 2018-2025 рр. засвідчив зменшення їх частки в загальному обсязі зведеного бюджету та водночас – істотну трансформацію структури доходів. У номінальному вимірі сукупні доходи місцевих бюджетів зросли з 562,41 млрд. грн. у 2018 р. до 751,93 млрд. грн. у 2025 р., однак це зростання значною мірою зумовлене інфляційним чинником. Після приведення показників до порівнянних цін 2018 р. реальні доходи у 2025 р. становлять 388,57 млрд. грн., що відповідає зниженню приблизно на третину порівняно з базовим роком. Найглибше просідання припало на 2022 р., тоді як у 2023-2025 рр. спостерігається лише часткове відновлення без повернення до рівня 2018 р.

Структурні зрушення у доходах відображають перехід від моделі з домінуванням трансфертів до моделі з переважанням власних надходжень: частка податкових і неподаткових доходів у загальному обсязі місцевих бюджетів зросла до 72,8%, тоді як частка трансфертів скоротилася до 26,1%. Водночас таке зміщення не слід трактувати як однозначне зміцнення фінансової автономії громад, оскільки скорочення трансфертної складової може відображати як розвиток власної податкової бази, так і посилення централізації ресурсів та зміну каналів фінансування делегованих функцій в умовах економічної нестабільності.

Власні доходи місцевих бюджетів мають виразно податкоорієнтований характер, а домінуючим джерелом залишається ПДФО; його динаміка у 2022-2024 рр. суттєво залежала від воєнно-інституційних рішень щодо зарахування цього податку. Неподаткові надходження є порівняно невеликими та більш мінливими, що підсилює залежність фінансової спроможності громад від стану податкової бази територій. Трансфертна компонента у воєнний період зазнала якісної трансформації: зросла роль дотацій як інструмента вирівнювання й компенсації асиметричних територіальних втрат, тоді як субвенційний пакет звужився та став більш цільовим, із домінуванням освітньої субвенції й появою окремих програм, пов'язаних із наслідками збройної агресії. У реальному вимірі скорочення трансфертів є глибшим, ніж впливає з номінальних показників, що обмежує фактичну купівельну спроможність фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Перспективи подальших розвідок доцільно пов'язати з аналізом видатків місцевих бюджетів у досліджуваній період, зокрема зі зміною пріоритетів між поточними та капітальними видатками, а також між соціальними й інфраструктурними напрямками. Особливої уваги потребує оцінювання реальної спроможності територіальних громад виконувати власні та делеговані повноваження в умовах інфляційного тиску. Важливим напрямом є також просторовий аналіз – за типами громад і з урахуванням територіальної диференціації наслідків війни, що дасть змогу уточнити висновки щодо стійкості місцевих фінансів і результативності механізмів бюджетного вирівнювання.

Література

1. Aldasoro I., Seiferling M. Vertical Fiscal Imbalances and the Accumulation of Government Debt. IMF Working Paper, 2014. 38 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14209.pdf>
2. Blöchliger H., Akgun O. Fiscal Decentralisation and Economic Growth. OECD Fiscal Federalism Studies Fiscal Decentralisation and Inclusive Growth, 2018. P. 25 – 47. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264302488-en>
3. Ukraine - Public finance review. Washington, D.C.: World Bank Group, 2017. 96 p. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/476521500449393161>
4. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*, 2014. № 11. С. 61 – 75.
5. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті європейських тенденцій. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*, 2016. № 2. С. 155 – 171.
6. Кириленко О. П., Вацлавський О. І. Бюджетний контроль при плануванні місцевих бюджетів. *Світ фінансів*, 2018. Вип. 4. С. 40 – 51
7. Жихор О. Б., Кириленко О. П., Тридід О. М. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О. Б. Жихор, О. П. Кириленко. Київ: УБС НБУ, 2015. 579 с.
8. Сторонянська І. З., Патицька Х. О. Адміністративно-фінансова децентралізація: цілі реформи та результати першого етапу. *Регіональна економіка*, 2019. № 1. С. 3 – 13.

9. Сторонянська І. З., Бенювська Л. Я. Перспективи та ризики зміцнення фінансової спроможності територіальних громад у контексті адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Економічний часопис XXI ст.*, 2016. № 162 (11-12). С. 84 – 88.
10. Семенець А., Тюріна Д., Кузькін Є., Ярмак О. Статистичне дослідження формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2021. № 1(36). С. 310 – 319. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i36.227916>
11. Трусова Н. В., Сизоненко О. В. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. *Світ фінансів*, 2019. № 3(56). С. 19 – 27.
12. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г., Табенська Ю. В. Формування доходів місцевих бюджетів за умов бюджетної децентралізації. *Бізнес Інформ*, 2023. № 5. С. 187 – 195. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-5-187-195>
13. Kuznyetsova A., Zakharkina L., Chukhno R. Formation of Financial Self-Sufficiency for Local Budgets in Ukraine: Problems and Prospects of Increasing the Revenue Base. *Mechanism of an economic regulation*, 2020. № 3. Р. 6 – 17.
14. Фінансові механізми формування конвергентної моделі регіонального розвитку: монографія / за ред. Сторонянської І. З. Львів, 2014. 438 с.
15. Симанич Н. Б. Формування доходів місцевих бюджетів України в умовах економічної нестабільності: адаптація до викликів війни та пандемії. *БІЗНЕС ІНФОРМ*, 2025. № 6. С. 332 – 341.
16. Dmytrovska V., Kokhan I. Local Budget Revenues in the Convention of the COVID-19 Pandemic. *The Actual Problems of Regional Economy Development*, 2020. № 1(16). Р. 180 – 190.
17. Фугело П., Савіцька С. Вплив пандемії COVID-19 на наповнення місцевих бюджетів. *Економічний дискурс*, 2020. Випуск 2. С. 86 – 94.
18. Бліщук К. Управління місцевими фінансами в умовах воєнного часу: проблеми та можливості для їх вирішення. *Економіка та суспільство*, 2022. № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-67>
19. Піхоцька О. М., Ющик Ю. В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна*, 2022. Вип. 35. С. 25 – 32
20. Державний веб-портал бюджету для громадян (Open budget). Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua/about-portal>
21. Державні фінанси. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/>
22. Індекс інфляції в Україні. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
23. Nakatani R. Preventing Fiscal Crises under Decentralization: Intergovernmental Policies and Institutions. IMF Working Paper, 2025. 34 p. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2025/english/wpica2025087-print-pdf.pdf>
24. Вовна Н. Наукова парадигма доходів місцевих бюджетів. *Світ фінансів*, 2007. Вип. 2 (11). С. 49 – 62.
25. Лобода Н. О. Податковий кодекс України і оподаткування доходів фізичних осіб: контекстуальний аналіз. *Економічні науки*, 2013. Вип. 10 (1). С. 113 – 119.
26. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
27. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010. № 50-51. Ст. 572
28. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2022 році: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2021-%D0%BF#Text>
29. Про затвердження Порядку та умов надання у 2023 році додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 р. № 1477. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1477-2022-%D0%BF/ed20221230#Text>
30. Колесник М. І., Габрелян А. Ю. Аналіз доходів та витрат домогосподарств України. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*, 2019. № 1(26). С. 59 – 70.
31. Габрелян А. Ю., Боднарчук О. В. Розвиток системи страхування банківських вкладів України. *Економіка. Фінанси. Право*, 2023. № 6. С. 50 – 55. <https://doi.org/10.37634/efp.2023.6.11>

References

1. Aldasoro, I. & Seiferling, M. (2014). Vertical Fiscal Imbalances and the Accumulation of Government Debt. IMF Working Paper. 38. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14209.pdf>
2. Blöchliger, H. & Akgun, O. (2018). Fiscal Decentralisation and Economic Growth. OECD Fiscal Federalism Studies Fiscal Decentralisation and Inclusive Growth. 25–47. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/9789264302488-en>

3. Ukraine - Public finance review (2017). World Bank Group. 96. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/476521500449393161>
4. Lunina, I. O. (2014). Biudzhethna detsentralizatsiia: tsili ta napriamy reform. *Economy of Ukraine*. 11. 61–75. [in Ukrainian].
5. Lunina, I. O. (2016). Biudzhethna detsentralizatsiia v Ukraini v konteksti yevropeiskyykh tendentsii. *Collection of scientific works of the University of the State Fiscal Service of Ukraine*. 2. 155–171. [in Ukrainian].
6. Kyrylenko, O. P. & Vatslavskyy, O. I. (2018). Biudzhethnyi kontrol pry planuvanni mistsevykh biudzhethiv. *World of Finance*. 4. 40–51. [in Ukrainian].
7. Zhykhor, O. B., Kyrylenko, O. P. & Trydid, O. M. (2015). Mistsevi finansy: pidruchnyk. Kyiv. 579. [in Ukrainian].
8. Storonianska, I. Z. & Patytska, Kh. O. (2019). Administratyvno-finanova detsentralizatsiia: tsili reformy ta rezultaty pershoho etapu. *Regional Economy*. 1. 3–13. [in Ukrainian].
9. Storonianska, I. Z. & Benovska, L. Ya. (2016). Perspektyvy ta ryzyky zmitsnennia finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad u konteksti administratyvno-terytorialnoi reformy v Ukraini. *Economic Journal of the 21st Century*. 162 (11-12). 84–88. [in Ukrainian].
10. Semenets, A., Tiurina, D., Kuzkin, Ye. & Yarmak, O. (2021). Statystychni doslidzhennia formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhethiv v umovakh detsentralizatsii. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 1(36). 310–319. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.227916> [in Ukrainian].
11. Trusova, N. V. & Syzonenko, O. V. (2019). Formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhethiv v umovakh detsentralizatsii finansovykh resursiv. *World of Finance*. 3(56). 19–27. [in Ukrainian].
12. Vdovichen, A. A., Vdovichen, O. H. & Tabenska, Yu. V. (2023). Formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhethiv za umov biudzhethnoi detsentralizatsii. *Business Inform*. 5. 187–195. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-5-187-195> [in Ukrainian].
13. Kuznyetsova, A., Zakharkina, L. & Chukhno, R. (2020). Formation of Financial Self-Sufficiency for Local Budgets in Ukraine: Problems and Prospects of Increasing the Revenue Base. *Mechanism of an economic regulation*. 3. 6–17.
14. Storonianska, I. Z. (2014). Finansovi mekhanizmy formuvannia konverhentnoi modeli rehionalnogo rozvytku: monohrafiia. Lviv. 438. [in Ukrainian].
15. Symanych, N. B. (2025). Formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhethiv Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti: adaptatsiia do vykykiv viiny ta pandemii. *BUSINESS INFO*. 6. 332–341. [in Ukrainian].
16. Dmytrovska, V. & Kokhan, I. (2020). Local Budget Revenues in the Convention of the COVID-19 Pandemic. *The Actual Problems of Regional Economy Development*. 1(16). 180–190.
17. Fuhelo, P. & Savitska, S. (2020). Vplyv pandemii COVID-19 na napovnennia mistsevykh biudzhethiv. *Economic Discourse*. 2. 86–94. [in Ukrainian].
18. Blishchuk, K. (2022). Upravlinnia mistsevymy finansamy v umovakh voiennoho chasu: problemy ta mozhlyvosti dlia yikh vyrishennia. *Economy and Society*. 43. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-67> [in Ukrainian].
19. Pikhotska, O. M. & Yushchuk, Yu. V. (2022). Analiz vykonannia biudzhethiv v period voiennoho stanu. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law. Economic series*. 35. 25–32. [in Ukrainian].
20. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian (Open budget) (2026). Ministerstvo finansiv Ukrainy. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/about-portal> [in Ukrainian].
21. Derzhavni finansy (2026). Ministerstvo finansiv Ukrainy. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/> [in Ukrainian].
22. Indeks inflatsii v Ukraini (2026). Ministerstvo finansiv Ukrainy. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> [in Ukrainian].
23. Nakatani, R. (2025). Preventing Fiscal Crises under Decentralization: Intergovernmental Policies and Institutions. IMF Working Paper. 34. Retrieved from <https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2025/english/wp2025087-print-pdf.pdf> [in Ukrainian].
24. Vovna, N. (2007). Naukova paradyhma dokhodiv mistsevykh biudzhethiv. *World of Finance*. 2 (11). 49–62. [in Ukrainian].
25. Loboda, N. O. (2013). Podatkovy kodeks Ukrainy i opodatkovannia dokhodiv fizychnykh osib: kontekstualnyi analiz. *Economic Sciences*. 10 (1). 113–119. [in Ukrainian].
26. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 № 2120-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> [in Ukrainian].
27. Biudzhethnyi kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 № 2456-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].
28. Deiaki pytannia realizatsii prohramy derzhavnykh harantii medychnoho obsluhovuvannia naselennia u 2022 rotsi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 № 1440. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
29. Pro zatverdzhennia Poriadku ta umov nadannia u 2023 rotsi dodatkovoi dotatsii z derzhavnogo biudzhetu mistsevym biudzhetham na zdiisnennia povnovazhen orhaniv mistsevoho samovriaduvannia na deokupovanykh, tymchasovo okupovanykh ta inshykh terytoriiakh Ukrainy, shcho zaznaly nehatynnoho vplyvu u zviazku z povnomasshtabnoiu zbroinoiu ahresiiu Rosiiskoi Federatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.12.2022 № 1477. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1477-2022-%D0%BF/ed20221230#Text> [in Ukrainian].
30. Kolesnyk, M. I. & Habrelian, A. Yu. (2019). Analiz dokhodiv ta vytrat domohospodarstv Ukrainy. *Bulletin of the Eastern European University of Economics and Management*. 1(26). 59–70. [in Ukrainian].
31. HABRELIAN A., Bodnarchuk, O. V. (2023). Rozvytok systemy strakhuvannia bankivskykh vkladiv Ukrainy. *Economy. Finance. Law*. 6. 50–55. <https://doi.org/10.37634/efp.2023.6.11> [in Ukrainian].